

Kielellinen relativismi ja globaali tiede

JAAKKO LEINO

Professorin juhlaluento 30. marraskuuta 2011 Helsingin yliopistossa

Tieteen suhde yhteiskuntaan ja sen ilmiöihin vaihtelee aikojen kuluessa. Samoin vaihtelevat ne odotukset, joita yhteiskunta tieteelle asettaa. Toisinaan tieteeltä ja tieteen tekijöiltä odotetaan itsestään selvästi yhteiskunnan ja sen käytänteiden tarkkailua ja niiden epäkohtiin puuttumista. Toisinaan taas ollaan tiukasti sitä mieltä, ettei politiikka lainkaan kuulu yliopistoon. Tämänhetkinen suunta kulkee kohti voimakkaampaa aktiivisuutta: opetuksen ja tutkimuksen ohella puhutaan paljon yliopiston kolmannesta tehtävästä, vuorovaikutuksesta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Helsingin yliopiston strategiaan kirjattu päämäärä eli visio kuuluu: *huipulle ja yhteiskuntaan*. Strategia painottaa monessa eri yhteydessä yliopistomme yhteiskuntavastuuta.

Oma oppialani suomen kieli on vanhastaan mielletty yhteiskunnallisesti virittyneeksi. Koko oppiala sai 1800-luvulla alkunsa osana suomalaisen yhteiskunnan syntyprosessia, ja varsinkin Helsingin yliopiston ensimmäinen suomen kielen lehtoraatti vuonna 1828 ja ensimmäisen professuurin perustaminen 1850 kuuluvat suomalaisen yhteiskunnan synnyn merkkipaaluihin. Sittemmin suomen kieli on oppialana kuulunut niin sanottuihin kansallisiin tieteesiin yhdessä Suomen historiaa sekä suomalaista kulttuuria ja sukukansoja tarkastelevien tutkimusalojen kanssa. Suomen kielen professori on paikka jolle nyt suorastaan kansakunnan kaapin päällä niin suomalaisuuden suuressa garderobissa kuitenkin. Senpä vuoksi tässä asemassa on tehtävä paitsi tiedettä myös havaintoja maamme kielitilanteesta, suomen kielen asemasta Suomessa ja siihen kohdistuvista haasteista ja uhkista.

Suomen kielen asema on nykyisin tavattoman hyvä. Kahvipöytäpuheissa suomea tosin pidetään pienenä kielenä, mutta maailman ehkä kuuden–seitsemän tuhannen kielen joukossa se jää puhujamäärältään vain vähän sadan suurimman joukosta. Se on myös yksi vajaasta sadasta itsenäisten valtioiden virallisista kielistä. Tämä sijoitus voidaan rinnastaa vaikkapa yliopistomme sijoitukseen maailman sadan arvostetuimman tiedeyliopiston joukkoon.

Usein esitetään, että suomen kieleen kohdistuu uhkia. Sellaisiksi on koettu vuorolaanaltaapitävien kielet ruotsi ja venäjä ja nykyään yhä enemmän englannin kieli. Vakavana uhkana on nähty myös kieleemme huolimaton käyttö, joka joidenkin mielestä vie kieleemme rappiolle. Erityisen äänekästä on ollut ruotsin kielen (vallankin pakko-ruotsin) esittäminen milloin minkinlaisena mörkönä: väliin on maristu ruotsinkielisen väestöosan koetusta parempiosaisuudesta, viime vuosikymmeninä enemmän toisen kotimaisen kielen opiskelun pakollisuudesta, joskus taas suomen kielen turmeltumi-

sesta vieraan vaikutuksen alla. Totuus kuitenkin on, ettei ruotsin kieli ainakaan enää yli vuosisataan ole ollut suomen kielelle minkäänlainen uhka.

Suomen kielen ammattilainen kohtaa toisinaan huolestuneita kansalaisia – ystäviä, sukulaisia, opiskelijoita ja muita – jotka tiedustelevat, eikö nykyinen runsas vieras vaikutus ole vahingollista suomen kielelle. Uusien lainasanojen tulva hirvittää, ja pahimmillaan pelätään kielemme joutuvan tyystin rappiolle ja muuttuvan englanninvoittoiseksi sekakieleksi. Tilanne ei ole uusi: lainasanoja kieleen tulee aina, ellei kieliyhteisö syystä tai toisesta elä täydellisesti eristyksissä, ja huolestuneisuus suomen kielen rappiostakin näyttäisi vallinneen ainakin jo 1800-luvulta lähtien, kenties jopa paljon pidempään.

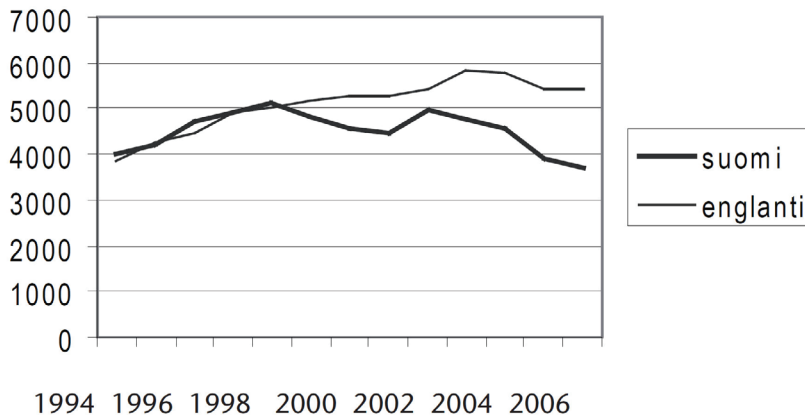
Lainasanojen omaksumista laajassakaan mitassa ei silti välttämättä tarvitse pitää pahana. Enemminkin se on osa kielen sinänsä positiivista taipumusta mukautua ympäristöönsä ja täyttää puhujayhteisön kommunikaatiotarpeet. Joka tapauksessa paljon suurempana ongelmana on syytä pitää sitä, että suomen kielen pitkään laajentunut käyttöala on alkanut supistua. Innovatiivinen teknologia, tutkimus ja korkeakoulutus ovat tämän ongelman keskiössä. Otan pari konkreettista esimerkkiä.

Ensinnäkin tietokoneet. Jopa tällainen umpihumanisti istuu merkittävän osan työpäivästään tietokoneen ääressä. Kun pari vuotta sitten menin edelliseen työpaikkaani Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen, olin avoimen järkyttynyt saatuani työkalukseni tietokoneen, jossa oli englanninkielinen käyttöjärjestelmä. Suomenkielinen versio olisi ollut olemassa, mutta siitä olisi kuulemma pitänyt maksaa erikseen, eikä talousahdinkoon ajettulla laitoksella ollut siihen varaa. Myös monet käyttämäni sovellukset olivat englanninkielisiä, joskin pyytämällä sain joistakin suomenkielisen version. Jäin pohtimaan, miksi sitä piti erikseen pyytää. Kun kysymyksessä on juuri Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, suomen kielen huollon ja tutkimuksen hermokeskus, valittu politiikka tuntui irvokkaalta. Pidin tätä lähinnä esimerkkinä kömpelöstä tietoteknisestä suunnittelusta, kunnes tulin nykyiseen työpaikkaani Helsingin yliopistoon. Täällä kokemus nimittäin toistui olennaisesti samanlaisena. Selitys kuului näin: ”Kun voidaan ylläpitää vain yhtä pakettia yhdestä ohjelmasta, niin on valittu se englanninkielinen, lienee se pienin yhteinen nimittäjä yliopistolaiskäyttäjien kielitaidoista.” Tärkeimmän osan työkoneeni ohjelmista sain lopulta pyytämällä vaihdetuksi suomenkielisiin, mutta jälleen jäin ihmettelemään, miksi suomen kielen professorin täytyy sitä erikseen pyytää. Kun keskeiset kansalliset instituutiot siirtyvät tietyllä aihealueella lähtökohtaisesti käyttämään englantia, se on selvä merkki suomen kielen käyttöalan kaventumisesta.

Tähän voisi tietysti huomauttaa, että huipputeknologian yhteydessä vierasperäisen sanaston ja suorastaan vieraan kielen käyttö on tavallista. Se on totta, ja juuri tieto- ja viestintätekniiikan sanastosta merkittävä osa on tuoretta lainasanastoa. Näin ei kuitenkaan tarvitse olla: huipputeknologian sanastosta esimerkiksi *kännykkä* on johdos suomalais-ugrilaiseen kantakieleen palautuvasta sanavartalosta, ja *älypuhelimien* molemmat osatkin ovat ilmeisesti sekä hyvin vanhoja että omaperäiseen sanastoon kuuluvia. Sitä paitsi vierasperäisten uudissanonjen käyttö on aivan muuta kuin kielen vaihtaminen.

Toinen konkreettinen esimerkki on sekin yliopistomaailmasta. Tieteellinen julkaiseminen tapahtuu Suomessakin yhä suuremmalta osin englanniksi. Tähän on monia

syitä, joista suinkaan vähäisin ei ole tieteen luonteeseen kuuluva kansainvälisyyden vaatimus. Ilmiö on kuitenkin monisyinen. Suomen- ja englanninkielisten kirjoitusten osuudessa oman yliopistomme henkilökunnan julkaisuista näkyy selvä muutos juuri ennen vuosituhannen vaihdetta:

Kuvio 1.

Helsingin yliopiston henkilökunnan julkaisujen kieli. Lähde: Hakulinen, Auli ym. 2009: *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma* s. 123. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Siinä missä 1990-luvun trendinä oli, että suomen- ja englanninkielinen julkaiseminen yleistyivät rinta rinnan, 2000-luvun hyvin selvä trendi on englanninkielisten julkaisujen runsastuminen suomenkielisten kustannuksella. Muutos näyttäytyy jyrkkänä, ja sen ajankohta on paljastava: juuri tuolloin 1990-luvun lopulla yliopistojen rahoitusperusteet ja toiminnan arviointikriteerit joutuivat mullistukseen, jolle ei edelleenkaan ole loppua näkyvissä. Kansainvälisyyden ylikorostaminen ja julkaisujen keskittäminen ulkomaisiin (käytännössä englanninkielisiin) vertaisarvioituihin aikakausjulkaisuihin ovat tuon mullistuksen välittömiä seurauksia ja kuviossa näkyvän käänteen välittömiä syitä.

Jälleen voi tietysti huomauttaa, että suomalaisen tieteen kansainvälistyminen on pohjimmiltaan positiivinen asia. Niin ilman muuta onkin, mutta suomeksi julkaisemisen vähenemismuutos on huolestuttavan nopeaa. Huolenaiheita on monenlaisia, ja niistä vain osa koskee yksin tai edes ensi sijassa meitä suomalaisia.

Tieteenteon englanninkielistyminen on kansallinen ongelma ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin se on vaarallista suomen kielen täysivaltaisuuden näkökulmasta: jos haluamme, että suomi kuuluu niihin sivistyskieliin, joita voidaan edes periaatteessa rajoituksetta käyttää kaikilla elämän aloilla, sen on ehdottomasti säilyttävä myös tieteen kielenä. Lisäksi on pidettävä huoli siitä, että tieteen eri suuntausten erityissanasto on ylipäätään olemassa suomeksi. Tämä ei tapahdu itsestään. Toiseksi englanninkielistyminen heikentää suomalaisen tieteen kilpailukykyä. Kun käytämme vierasta kieltä tutkimuksen ja jo nyt monella alalla myös korkeimman opetuksen pääasiallisena tai jopa ainoana kielenä, annamme hyvin huomattavaa tasoitusta niille, jotka käyttävät kyseistä kieltä äidinkielenään.

Kun asiaa katsotaan kansainvälisestä – tai kuten esitelmäni otsikko sanoo *globaalista* – näkökulmasta, tieteenteon voimakas englanninkielistyminen on luonteeltaan diversiteetin, siis monimuotoisuuden kuihtumisilmiö. Minkä viestinnän yksinkertaisuudessa voittamme, sen häviämme kenties raskaiden korkojen kera monimuotoisuudessa. Ongelman painoarvoa tosin emme sen luonteen vuoksi koskaan saa kokonaan selville: ilmaisu- ja käsitevarantomme köyhtyessä heikkenee samalla kykymme nähdä juuri niitä asioita, joiden ilmaisukeinojen katoamisesta on kysymys.

Miksi kielidiversiteetti sitten on tärkeää, ja miksi se on tärkeää erityisesti kansainvälisessä tieteenteossa, jonka toiminnalle yhteinen viestintäväline kuitenkin on välttämätön?

Kielentutkijat ovat vuosikymmenten ajan puhuneet (milloin hyvää, milloin pahaa) *kielellisen relativismin* tai *kielellisen suhteellisuushypoteesin* nimellä tunnetusta ajatuksesta. Sen esittäjinä mainitaan tavallisesti Edward Sapir ja Benjamin Lee Whorf, ja niinpä usein puhutaankin Sapirin ja Whorfin hypoteesista. Sillä on kaksi tulkintaa, joista todennäköisesti kumpaakaan Sapir ja Whorf itse eivät olisi kokeneet omakseen.

Vahvemman, kielellisen determinismin nimellä tunnetun tulkinnan mukaan ihmisen ensikielen sanasto ja rakenteet määrävät hänen ajatteluaan ja kuvaansa todellisuudesta. Yhtenä tämän näkemyksen muotoiluna voidaan pitää Ludvig Wittgensteinin usein lainattua ajatusta *kieleni rajat merkitsevät maailmani rajoja*. Tämä vahvempi tulkinta ei kuitenkaan ole erityisen suosittu. Päinvastoin se on saanut osakseen vahvaa kritiikkiä, eikä se ainakaan tee oikeutta Sapirin ja Whorfin omille kirjoituksille.

Heikompi tulkinta taas tunnetaan kielellisen relativismin nimellä. Tämän yleisemmän tulkinnan mukaan ensikieli vaikuttaa ajatteluamme ja maailman hahmotukseemme mutta ei suoranaisesti määrää niitä. Erilaisten kielten puhujat ajattelevat osittain eri tavoin muun muassa siksi, että kielten kieliopit jäsentävät aikaa ja paikkaa eri tavoin (esimerkiksi aikamuotojen, prepositioiden, paikallissijojen ja muiden kieliopillisten kategorioiden avulla). Samaten kielten sanastot ja käsitejärjestelmät jakavat meitä ympäröivän todellisuuden osiin eri tavoin. Tässä väljemmässä muodossaan ajatus ei ole uusi: sen kannattajiin kuului ainakin jo saksalainen filosofi Wilhelm von Humboldt pari vuosisataa sitten, ja sen täsmällisestä tulkinnasta on kirjoitettu varsinkin 1900-luvun jälkipuoliskolla paljon.

En syvenny kielellisen relativismin yksityiskohtiin. Tässä yhteydessä tulkinnaksi riittää ajatus, että ihmisen äidinkieli on vähintäänkin merkittävässä määrin sidoksissa hänen ajatteluunsa ja ennen muuta siihen, miten hänellä on **tapana** ajatella. Vaikka kieli ei määräisikään maailmankuvaamme, se kuitenkin monin usein hyvin hienovaraisin tavoin ohjaa ajattelutottumuksiamme. Tämän ydinteeman lisäksi tärkeää on se, että eri kielet ovat keskenään erilaisia ja siksi ohjaavat puhujiensa ajattelua osin eri urille. Kuvaannollisesti ilmaisten kieli on se ikkuna, josta maailmaa katsomme, ja eri kielet ovat keskenään hieman erimuotoisia ja kuvaa eri tavoilla vääristäviä ikkunoita, vaikka tarkastelemmekin niiden läpi samaa todellisuutta.

Kuten tiedämme, suomen kieli edustaa Euroopassa vähemmistöä sikäli, että toisin kuin enemmistö maanosan kielistä, se ei kuulu indoeurooppalaiseen kielikuntaan. Suomi eroaa näistä naapurikielistään monin tavoin sanastoltaan ja kieliopiltaan; yksi

suomen kielen ominaispiirre on monipolvinen paikallissijataivutus, josta on etsitty muun muassa yhteyksiä suomalaiseen tapaan hahmottaa tilaa ja spatiaalisia suhteita.

Suomen kielen erityisluonnetta ei pidä ylikorostaa: toisaalta suomi on monessa suhteessa melkoisen eurooppalainen kieli, ja vaikka se kuuluu suomalais-ugrilaisiin kieliin, se on kymmenien ja taas kymmenien sukupolvien mittaisten kontaktien kautta imenyt monenlaisia vaikutteita naapureiltaan. Kahvipöytäkeskusteluissa suositusta kielipuristin näkökulmasta katsottuna suomi onkin jo ammoin ”rappeutunut” siinä mielessä, että sanastossamme ja kieliopissamme on omaperäisyyksistä huolimatta hyvin paljon esimerkiksi germaanista, varsinkin skandinaavista lainavaikutusta.

Tästä mukautumisestaan huolimatta suomen kieli tarjoaa myös paljon omaa. Esimerkiksi fraseologiaan, sanontoihin, sananlaskuihin ja muuhun sanaston ja folkloren välimaastoon sijoittuvaan ainekseen on tallentunut valtava määrä kulttuuriperintöämme, ja tämä perintö ohjaa osaltaan niitä mielikuvia, joiden varaan maailmankuvamme rakentuu. Niinpä suomalaiseen viisauteen kuuluu muun muassa sellaisia ajatelmia kuin

Kuu kiurusta kesään, puoli kuuta peipposesta, västäräkistä vähäsen, pääskyselä ei päivääkään.

Ei viina lisää voimia anna, mutta lisää rohkeutta.

Jos ei sauna, terva ja viina auta, niin tauti on kuolemaksi.

Oppia ikä kaikki.

Kuta koulu kovempi, sitä oppi selkiämpi.

Minkä ilotta oppii, sen surutta unohtaa.

Vaikka västäräkin levinneisyysalue kattaa suurimman osan Euraasiaa, se ei suinkaan ole mikään yleismaailmallinen kesän airut. Me suomalaiset katsomme tätä tuttua pikkulintua eri silmin – tai eri ikkunasta – kuin naapurimme. Suhteemme alkoholiin on myös omanlaisensa: muun ohella viina on lääke kaikkiin tauteihin, myös ujouteen. Valitettavasti me sitten myös usein tunnemme itsemme kovin sairaiksi. Elinikäisen oppimisen ajatus on osa kulttuuriperintöämme, mutta meidän on saatava oppimme kovemman kautta – oppimisen iloa silti unohtamatta. Tästä perinnöstä olemme muokanneet kansainvälisesti tavattoman arvostetun koulutusjärjestelmän.

Sananlaskuja pienemmissä fraaseissa on niissäkin runsaasti omaa, vieraille kielille ja kulttuureille vaikeasti selitettävää ainesta. Ymmärrämme vaivatta, millaista on, kun on *hiljaista kuin huopatossutehtaassa*, varsinkin *lakon aikana*. Ymmärrämme myös, miksi *perässähiihtäjät* ovat muutakin kuin *seuraajia* tai *opetuslapsia*, ja niin edelleen – mutta näiden sanontojen selittäminen ajattelutapaamme vihkiytymättömälle on työstä.

Samalle tai ainakin viereiselle alueelle sijoittuu sellaisten ajattelua ohjaavien kielen ja kulttuurin ominaispiirteiden joukko, johon kuuluvat metaforat ja muut kielikuvat. Kognitiivisen kielentutkimuksen piirissä on muutaman vuosikymmenen ajan tutkittu ja kirjoitettu paljon *käsitemetaforista*. Käsitemetaforat ovat vakiintuneita tapoja, joilla hahmotamme abstrakteja asioita konkreettisten kautta ja ylipäättään puhumme yhdestä aihepiiristä toiseen aihepiiriin kuuluvilla nimillä sitä paremmin ymmärtääksemme.

Tätä ilmiökenttää on esimerkiksi maastonkohtien hahmottaminen ja nimeäminen ikään kuin ruumiinosiksi: suomessa järvelläkin on selkä ja pää, joella suu ja koskella niska. Samoin kuin västäräkin yhdistäminen kesän tuloon nämäkin ovat leimallisesti suomalaisia mielle yhtymiä – mutta vain osittain. Osa metaforista on kieliyhteisöille enemmän tai vähemmän yhteisiä, kielirajat ylittäviä, parhaimmillaan jopa yleisinhimillisiä. On esimerkiksi tavallista assosioida jonkinlainen ”hyvyys” tai positiiviset ominaisuudet korkealla sijaitsemiseen ja vastaavasti ”huonous”, ”pahuus” tai negatiiviset ominaisuudet sijaintiin alhaalla. Niinpä *tunnelma* voi olla *katossa* tai *mieli maassa*, *onnellinen ihminen pilvissä* ja onnellinen pariskunta suorastaan *seitsemännessä taivaassa* siitäkin huolimatta, että talous kyntää *pohjamudissa*.

Metaforatutkimus on kerännyt vakuuttavaa näyttöä siitä, että tämänkaltaiset kielikuvat ovat käsitejärjestelmämme (ja maailmankuvamme) keskeisiä rakennusaineita. Ne avaavat rajoittuneelle ymmärryksellemme pääsyn abstrakteihin tai muuten käsitteellisesti vaikeisiin asioihin ja tarjoavat välineitä niiden käsittelemiseen. Osa niistä on hyvin yleisluontoisia, mutta osa elää ja kuolee jopa yksittäisten kielten mukana. Tässä yliopistossa tarkastettiin viime syksynä uhanalaisen sukukielemme inarinsaamen käsittemetaphoria käsittelevä väitöskirja, joka valitettavan todennäköisesti jää monien sisältämiensä metaforien viimeiseksi leposijaksi. Tuo kirja sisältää paljon viisautta, josta suuren osan suomalainen voi ymmärtää mutta ei kenties aivan tunnista omakseen: esimerkiksi ylpeyden näkeminen suurina sarvina tai nuoren ihmisen näkeminen nahkahihnana käyvät kyllä porot tuntevan ja nuoruuden notkeutta ja solakkuutta ihailevan suomalaisenkin järkeen mutta avaavat samalla uusia ja aluksi vieraita näkökulmia.

Paitsi äidinkielisten puhujien myös tieteen itsensä kannalta on sääli, ettei inarinsaamea juuri käytetä tieteen kielenä ja että suomenkin kaltaisten melko huomattavien kielten käyttö on tieteen huipulta väistymässä. Uudet metaforat ja tieteelliset innovaatiot kun ovat usein luonteeltaan kovin samanlaisia: kummassakin on kysymys tuttujen asioiden uusista ja yllättävistä yhteyksistä. Sekä metaforiikassa että tieteessä pyritään tekemään ymmärrettäväksi sellaista, jonka uskomme tietävämmä mutta jonka ymmärtämisen hyväksi joudumme näkemään – ja haluamme nähdä – vaivaa. Mitä laajempi joukko käsittemetaphoria meillä on käytettävissämme, sitä monipuolisempi välineistö meillä on käsitteellisesti vaikeiden asioiden ymmärtämistä ja selittämistä varten.

Onneksemme niin tieteessä kuin kielellisessä ilmaisussakin syntyy myös jatkuvasti uutta vanhan kuihtuessa pois. Ilmaantuu uusia metaforia, uusia kielikuvia otetaan käyttöön, uudet ilmaukset vakiintuvat sanonnoiksi ja tallentavat mikä elämänviisautta, mikä nokkeluuksia tai mikä mitäkin. Vastaavasti syntyy uusia tieteellisiä innovaatioita, vanhoja oivalluksia jalostetaan edelleen tarkemmiksi kuvauksiksi ja käytännöllisemmiksi sovelluksiksi.

Yhteistä kaikelle inhimilliselle luovuudelle on, että se ottaa mallia lähtökohtaisesti kaikkialta, mistä sitä on saatavilla. Niin uudet kielentämisen tavat kuin tieteelliset innovaatiotkin syntyvät usein analogisesti tai metaforisesti: jonkin asian tai aihepiirin käsite rakenne ikään kuin ”kopioidaan” (soveltuvin osin ja tarpeen mukaan varioiden) toisen asian tai aihepiirin kuvaukseen. Esimerkiksi länsimaisen tieteen käsitys sähköstä nojasi pitkään metaforaan, jossa sähkö nähtiin nestettä muistuttavana aineena: se kulkee virtana johtoja pitkin, sen jännite vaihtelee kuin veden paine ja niin edelleen.

Tämä metafora avasi ihmismielen ymmärtämään monia keskeisiä seikkoja sähkön luonteesta. Sittemmin tuota kuvaa täydentämään tuli toinen metafora, jossa sähkö käsitetään koostuvaksi yksittäisistä hiukkasista, elektroneista. Tämä metafora täydensi aikaisempaa korvaamalla sitä kuitenkin kokonaan. Yhdessä nämä kaksi metaforaa auttavat meitä ymmärtämään sähkön luonnetta laajemmin kuin kumpikaan yksin, mutta kaikella todennäköisyydellä uudet metaforat täsmentävät tätä kuvaa tai jopa korvaavat sen tieteen edistyessä.

Kaupallisen alan innovaatioasiantuntijat korostavat jatkuvasti, kuinka tärkeää on irtautua totutuista ajattelun malleista ja uudistaa niitä, ja metaforaa on tarjottu sananmukaisesti kullanarvoiseksi välineeksi tähän. Tieteenkin piirissä metaforan arvo on kiistämätön, ja esimerkiksi 1800-luvulla vaikuttanut saksalainen orgaanisen kemian uranuurtaja Friedrich August Kekulé kuulemma oivalsi bentseenin rengasmaisen molekyyli-rakenteen metaforan kautta: hän ajatteli bentseenin olevan omaa häntäänsä pureva käärme. Kyky visuaalistukseen ja havainnollisuuteen tarjosi paitsi monia oivalluksia myös loistavia pedagogisia tuloksia: kemian Nobel-palkinnon historian viidestä ensimmäisestä palkitusta kolme oli Kekulén oppilaita.

Kuten esimerkit osoittavat, kaikki metaforat eivät ole luonteeltaan varsinaisesti kielellisiä; kysymyksessä on ennemminkin käsitteellinen ilmiö. Kielen merkitys käsite-metaforien tallentajana ja välittäjänä on kuitenkin korvaamaton. Jokaisella kielellä tai kieliyhteisöllä on käytettävissään oma ainutlaatuinen metaforien, käsitteiden, fraseologisten ainesten ja muiden ilmaisukeinojen valikoima, joka poikkeaa kaikista muista lukemattomissa hienovaraisissa yksityiskohdissa. Periaatteessa mikä tahansa näistä pienistä eroavaisuuksista voi sopivaan yhteyteen tuotuna osoittautua loistavan uuden oivalluksen lähteeksi. On kuin eri kielet rakentaisivat todellisuutta keskenään erilaisilla valikoimilla rakennuspalikoita, jotka ohjaavat rakentamaan keskenään hieman erilaisia ajatusrakennelmia ja todellisuudenkuvauksia. Mitä useammanlaisia palikoita meillä on käytettävissämme, sitä monipuolisemmat rakentamisen mahdollisuudet meillä on, kuten me Lego-ajan lapset hyvin tiedämme.

Jokainen tieteenala, joka hylkää aiemmin käytössään olleen kielen, sulkee itseltään yhden rajallisesta joukosta ikkunoita ja kaventaa näin näkökulmaansa. Tieteen yhteisistä kielistä meidän ei ole syytä luopua, mutta omaammekaan emme saa päästää syrjäytymään. Päinvastoin meidän tulee hyödyntää sitä täysimääräisesti: yksityiskohtien ainutlaatuisuudessaan oma kielemme on kenties parasta ja monipuolisinta, mitä me suomenkieliset voimme inhimillisen ymmärryksen hyväksi tarjota.

Kirjoittajan yhteystiedot:
etunimi.sukunimi@helsinki.fi